

study the best European practices of tax administrations on risk management to comply with legislation.

Scientific originality. *The dialectical relationship between the system of international law in the field of taxation is determined, and Ukraine should realize its implementation under the institutional characteristics of its tax system and the pre-conditions related to a series of reforms and expected consequences which should improve tax compliance and reduce tax risks.*

Practical value. *The results aimed at improving the effectiveness of risk-based tax administration, to combat tax evasion, tax fraud and the use of new methods of tax crimes investigation.*

Key words: *taxation law, reform, problems, Eurointegrative aspect, implementation.*

УДК 657. (221):005

**Віра Шепелюк,
старший викладач**

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: vera-ronya@yandex.ru

ОЦІНКА КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

**Vira Shepeliuk,
senior lecturer**

Donetsk National University
of Economics and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: vera-ronya@yandex.ru

CORPORATE ELIGIBILITY EVALUATION IN ACCOUNTING

Мета. *Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо оцінки корпоративних прав у бухгалтерському обліку.*

Методи. *У ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми пізнання. Методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний використовувалися з метою вдосконалення класифікації корпоративних прав для цілей бухгалтерського обліку. У роботі використано методи аналізу, синтезу, групування, абстрагування, узагальнення, індукції та дедуції.*

Результати. *На підставі проведеного дослідження визначено, що для цілей бухгалтерського обліку майнові корпоративні права необхідно оцінювати за балансовою вартістю або справедливою вартістю. Це слугує основою обґрунтованості й оперативності вибору суб'єктом господарювання механізму оподаткування таких операцій.*

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретичних положень відображення в бухгалтерському обліку корпоративних прав та розробці практичних рекомендацій з удосконалення методики оцінки корпоративних прав для цілей бухгалтерського обліку.

Практичне значення полягає у розробці рекомендацій з удосконалення методики оцінки корпоративних прав для цілей бухгалтерського обліку.

Ключові слова: акціонер, акції, власник акцій, бухгалтерський облік, оцінка, майно, корпоративні права, ринковий курс, фінансові активи, фінансові інвестиції.

Постановка проблеми. Оцінка в бухгалтерському обліку традиційно вважається одним із основних його елементів, який дає змогу отримати узагальнене уявлення про майновий стан та результати діяльності підприємства. Актуальність теми, в першу чергу, пов'язана з тим, що сьогодні поряд з активними процесами гармонізації та стандартизації обліку у світі, вітчизняні акціонерні товариства все більше відчують потребу в удосконаленні питання обліку та оцінки корпоративних прав акціонерних товариств. Суть проблеми зумовлена, насамперед, необхідністю адаптації облікових систем акціонерного товариства до інформаційних потреб як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів інформації, щодо процесу облікового відображення корпоративних прав та їхньої оцінки.

Аналіз останніх публікацій. Проведений аналіз останніх публікацій показав, що вагомий внесок у розвиток теоретичних і організаційно-методичних засад формування корпоративних прав здійснили такі науковці як О. Вінник, Т. Кашаніна, О. Кібенко, В. Кравчук, О. Мельник, В. Мамутов, І. Спасибо-Фатеева, М. Томашевська, В. Щербина та ін. Відображення в бухгалтерському обліку корпоративних прав в своїй науковій праці розглядав О. Пилипенко. Проблеми оцінки корпоративних прав були і залишаються в центрі уваги вітчизняних вчених, серед яких варто відзначити В. Чеснокова, Н. Радванського.

Не применшуючи внесок науковців у розвиток теоретичних і організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку корпоративних прав, мусимо констатувати, що невирішеною залишається проблема сутності, класифікації та оцінки корпоративних прав для потреб бухгалтерського обліку і контролю.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні і розробці практичних рекомендацій щодо оцінки корпоративних прав учасників акціонерних товариств у бухгалтерському обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка – це поняття математичної статистики, економетрики, метрології, кваліметрії та інших дисциплін, по-різному визначається в кожній з них [1, с. 374]. В бухгалтерському обліку оцінка є необхідною умовою визнання активів і пасивів підприємства, яка має здійснюватися з допустимою точністю та обачністю.

Економічну категорію «оцінка» сучасні науковці розглядають у різних аспектах. Достатньо дискусійним залишається питання в економічній літера-

турі, щодо визначення понять «оцінка» та «оцінювання». Переважають погляди на оцінку як на методичний інструмент вартісного вираження господарських фактів, явищ і процесів. Так, на думку Ф. Бутинця оцінка це спосіб вираження об'єктів бухгалтерського обліку в узагальнюючому грошовому вимірнику [2, с. 70]. В. Швець дає визначення оцінки як способу вартісного вимірювання господарських засобів і джерел їх утворення [3, с. 155], а Н. Грабова під поняттям оцінка розуміє спосіб грошового вимірювання засобів і процесів [4, с. 29]. В. Лемішовський і Р. Хом'як стверджують, що оцінка – це відображення об'єктів бухгалтерського обліку в єдиному вимірнику з метою узагальнення їх в цілому по підприємству [5, с. 99]. В той же час поняття «оцінювання» в науковій літературі трактується: як спосіб грошового вимірювання об'єктів бухгалтерського обліку [6, с. 38]; як спосіб вартісного визначення господарських засобів, джерел їх утворення, господарських операцій процесів і всієї господарської діяльності, що є передумовою їх відображення у документах, облікових регістрах та звітності [6, с. 44]; як методичний прийом бухгалтерського обліку [7, с. 37; 8, с. 680]. Більшість вчених до елементів методу бухгалтерського обліку відносять оцінку [2, с. 70; 4, с. 29; 7, с. 44].

Отже, можна узагальнити підходи науковців щодо сутності оцінки. Оцінка в бухгалтерському обліку є: загальним вимірником всіх господарських засобів, джерел, процесів; складовою методу бухгалтерського обліку; базовим принципом бухгалтерського обліку і фінансової звітності; передумовою функціонування інших елементів методу бухгалтерського обліку; вираженням інституціональних інтересів інституціональних груп національного й глобального масштабу.

Окремим елементом для цілей бухгалтерського обліку виділяють корпоративні права як частину фінансових інвестицій. Це впливає з МСБО 36 «Зменшення корисності активів» де є поняття «корпоративні активи» – активи (за винятком гудвілу), які сприяють генеруванню майбутніх грошових потоків як від одиниці, яка генерує грошові кошти, що розглядається, так і від інших одиниць, які генерують грошові кошти.

Відповідно до ст. 167 ГК України [9] корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у зареєстрованому статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, які передбачені законом і статутними документами. Як впливає з наведеного визначення, корпоративні права включають в себе відмінні за характером повноваження. Вказана особливість корпоративних прав знайшла відображення і у ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» [10], де під корпоративними правами розуміється сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які

впливають із права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів і активів акціонерного товариства в разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, які передбачені законом чи статутними документами.

Корпоративні права виникають лише щодо конкретної юридичної особи. Вони є комплексними за змістом і включають такі групи прав:

1) управлінські (немайнові) – право брати участь в управлінні, право голосу, право на отримання інформації про діяльність юридичної особи (ці права походять від права участі);

2) майнові – право на отримання частини прибутку від діяльності юридичної особи, право на отримання частини активів у випадку її ліквідації (ці права походять від права на частку в зареєстрованому статутному капіталі) [11].

Систематизація положень бухгалтерського, цивільного та податкового законодавства свідчить про те, що участь у зареєстрованому капіталі товариства може наділяти учасника майновими та немайновими (управлінськими) корпоративними правами. Складові корпоративних прав як майнового, так і немайнового характеру, безпосередньо залежать від частки учасника в статутному капіталі товариства або кількості акцій, які йому належать, що дозволяє встановити правовий зв'язок між підприємством та його засновниками.

Існує тісний зв'язок немайнових прав із майновими. Це обумовлено тим, що управління спрямоване на організацію діяльності, щоб товариство ефективно функціонувало та забезпечувало прибутки учасникам (акціонерам).

Набуваючи корпоративних прав у зареєстрованому статутному капіталі господарської організації, інвестор здійснює фінансову інвестицію (навіть якщо він вносить до зареєстрованого статутного капіталу не гроші, а майно, інші права). Тобто інвестор одержує фінансовий актив, який, як він розраховує, принесе йому певну вигоду: будуть отримані проценти чи дивіденди, підвищиться вартість капіталу тощо (п. 4 П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»).

Згідно з П(С)БО первісна оцінка та відображення фінансових інвестиції у бухгалтерському обліку здійснюється за собівартістю. Собівартість фінансової інвестиції складається з ціни їх придбання, мита, комісійних винагород, обов'язкових платежів, податків, зборів та інших витрат, які безпосередньо пов'язані з купівлею фінансової інвестиції. В МСФЗ під час первісного визнання фінансового активу або фінансового зобов'язання суб'єкт господарювання оцінює їх за їхньою справедливою вартістю.

Оцінювання активів за справедливою вартістю деякі вчені вважають пріоритетним напрямком розвитку бухгалтерського обліку [12, с. 38]. Прийнятий МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості» декларує застосування справедливої вартості до активів, зобов'язань, нефінансових активів, власних інструментів капіталу суб'єктів господарювання.

Діючі національні П(С)БО не встановлюють порядок розрахунку відповідних видів вартості основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав видів цінних паперів, запасів, готової продукції та ін., зокрема справедливої вартості.

Однак, оцінка фінансових інвестицій, корпоративних прав може здійснюватися за собівартістю чи ринковою вартістю, за методом участі в капіталі чи собівартості, за правилом нижчої оцінки, залежно від впливу інвестора на об'єкт інвестування.

Ключовою характеристикою корпоративних прав є їх вартість. Існують наступні види вартості корпоративних прав: а) номінальна або лицьова вартість; б) емісійна вартість або курс емісії; в) балансова вартість або розрахунковий балансовий курс; г) ринкова вартість або ринковий курс [11].

За своєю фінансово-обліковою суттю корпоративні права є інструментами власного капіталу, тому його методи оцінки, що визнаються при фінансовому обліку наступні: а) за справедливою вартістю, б) за амортизаційною собівартістю, в) за фактичною собівартістю; г) з урахуванням зменшення корисності інвестицій на основі аналізу очікуваних грошових потоків.

На підставі викладеного матеріалу можна зробити висновок, що оцінка в бухгалтерському обліку – це процес вираження економічної інформації у вартісному (грошовому) вимірі, яку відображають в обліку та фінансовій звітності з метою задоволення потреб всіх користувачів облікових даних.

Відповідно до ст. 169 ГК України, корпоративні права держави та активи суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких визначено частку держави, підлягають оцінці за методикою, що затверджується Кабінетом Міністрів України згідно з вимогами закону.

Методика оцінки державних корпоративних прав затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 серпня 1999 року № 1406. Згідно з цією Методикою проводиться оцінка вартості державних корпоративних прав та активів господарських товариств, у статутному фонді яких є державні корпоративні права. Методика поширюється на значне коло об'єктів. Об'єктами оцінки, що підпадають під дію Методики, є не тільки безпосередньо державні корпоративні права, а також власний капітал господарського товариства, цілісні майнові комплекси, що входять до складу господарського товариства, в якому є державна частка або індивідуально визначені активи такого товариства.

Отже, оцінка вартості корпоративних прав – визначення долі вартості бізнесу, яка приходить на пакет акцій, паїв чи часток, що оцінюються.

Для того, щоб визначити кількісну величину корпоративних прав (частку, пай) учасника, його внесок, оцінений у грошовій формі, фіксується в установчих документах і являє собою відповідну частку учасника та засновника у статутному капіталі.

У сучасних умовах формування корпоративного сектору найбільше потребують реальної оцінки корпоративні права акціонерів. Тому слід чітко визначитись із способами оцінки корпоративних прав для підприємств, які ведуть облік та складають фінансову звітність за національними стандартами або за МСБО та МСФЗ.

Сьогодні застосування міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) в українському бізнесі є обов'язковим для більшості публічних акціонерних товариств. Датою переходу на МСФЗ є 01.01.2012 року, а перша фінансова звітність за МСФЗ складається станом на 31.12.2013 року.

Найважливішим напрямком вдосконалення бухгалтерського обліку корпоративних прав є визначення оцінки даних прав.

Для вирішення цієї проблеми відповідно до рекомендацій стандартів (МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості») щодо оцінки справедливої вартості активів було виявлено, що рекомендовану оцінку у грошових коштах можна використати тільки до внесків у вигляді матеріалів, машин, устаткування і фінансових активів. Щодо цінних паперів, будівель, землі, нематеріальних активів, то застосування наведених рекомендацій неможливе у зв'язку із відсутністю відповідного законодавчого забезпечення.

Відповідно до ст. 13 Закону «Про господарські товариства» порядок оцінки внесків визначається в установчих документах товариства, якщо інше не передбачено законодавством України. Тому можна рекомендувати підприємствам в обліковій політиці визначати оцінку майнових корпоративних прав для цілей бухгалтерського обліку за балансовою вартістю або ринковою вартістю.

Висновки. Таким чином, корпоративні права є майновою основою діяльності підприємства, він визначає частку кожного учасника в управлінні підприємством. Для цілей бухгалтерського обліку майнові корпоративні права для підприємств, які ведуть облік та складають фінансову звітність за національними стандартами, необхідно оцінювати їх за балансовою вартістю. Це співвідношення між елементами власного капіталу товариства, яке характеризує величину вартості чистих активів підприємства, і припадають на одиницю номінальної вартості корпоративного права (акції, частки чи паю). А для підприємств, які ведуть паралельний облік та складають звітність не лише за НП(С)БО, а також за МСБО та МСФЗ – за ринковою або справедливою вартістю. Це вартість корпоративних прав, за якою вони можуть купуватись і продаватись на організованому та неорганізованому ринках цінних паперів.

Список літератури / References:

1. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь / Словарь современной экономической науки / Л. И. Лопатников. – Изд. 4-е, перераб. и доп. – М. : Изд-во «АВФ», 1996. – 704 с.
- Lopatnikov, L. I. (1996). *Ekonomiko-matematicheskii slovar', Slovar' sovremennoy ekonomicheskoy nauki*, Moscow, AVF Publ., 704 p.

2. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / Ф. Ф. Бутинець. – Вид. 4-е, доп. і перероб. – Житомир : ЖІТІ, 2010. – 640 с.
Butynets', F. F. (2010). *Teoriya bukhalters'koho obliku: pidruchnyk*, Zhutomyr, ZhITI Publ., 640 p.
3. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. / В. Г. Швець. – К. : Знання – Прес, 2009. – 444 с.
Shvets', V. H. (2009). *Teoriya bukhalters'koho obliku: navch. posibnyk*, Kyiv, Znannia-Pres Publ., 444 p.
4. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. / Н. М. Грабова ; за ред. М. В. Кужельного – 6-те вид., доп. і перероб. – К. : А.С.К., 2008. – 223 с.
Hrabova, N. M. (2008). *Teoriya bukhalters'koho obliku: navch. posibnyk*, Kyiv, A.S.K. Publ., 223 p.
5. Бухгалтерський облік в Україні : навч. посіб. / за ред. Р. Л. Хом'яка, В. І. Лемішовського. – 6-те вид., доп. і перероб. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2011. – 1200 с.
Khomyak, R. L. (2011). *Bukhalters'kyi oblik v Ukrayini: navch. posibnyk*, Lviv, Natsional'nyi universytet "Lvivs'ka politekhika", Intellect-Zakhid Publ., 1200 p.
6. Загородній А. Г. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики : навч. посіб. / А. Г. Загородній, Г. О. Партин. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2009. – 377 с.
Zahorodniy, A. H. (2009). *Bukhalters'kyi oblik: osnovy teorii ta praktyku: navch. posibnyk*, Kyiv, Znannia Publ., 377 p.
7. Деващук Л. Г. Теоретичні основи та практика бухгалтерського обліку : навч. посіб. Ч. 1 / Л. Г. Деващук, В. І. Єрмалаєва, Я. П. Квач, О. В. Рудинська. – Х. : ТОВ «Одісей», 2011. – 488 с.
Devashchuk, L. H. (2011). *Teoretychni osnovy ta praktyka bukhalters'koho obliku: navch. posibnyk, part 1*, Kharkiv, TOV "Odissey", 488 p.
8. Економічна енциклопедія : у трьох томах / [редкол.: С. В. Мочерний та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – Т. 2. – 848 с.
Mochernyi, S. V. (2001). *Ekonomichna entsyklopediya: u triokh tomakh*, Kyiv, Vydavnychy tsestr "Akademiya", vol. 2, 848 p.
9. Господарський кодекс України : за станом на 12.08.2015 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
Hospodars'kyi kodeks Ukrayiny: za stanom na 12.08.2015 r., *Verkhovna Rada Ukrayiny*. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
10. Закон України «Про акціонерні товариства» від 18.01.2013 № 514-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>.
Zakon Ukrayiny "Pro aktsionerni tovarystva" vid 18.01.2013 № 514-VI. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>.

11. Чесноков В. Л. Управління корпоративними правами : навч. посіб. / за ред. В. Л. Чеснокова, Н. В. Радванської. – 3- те вид., перероб. і доп. – Херсон : Видавництво «ПП Вишемирський В.С.», 2013. – 164 с.
- Chesnokov, V. L. (2013). Upravlinnia korporatyvnymu pravamy: navch. posibnyk, Kherson, PP Vyshemyrs'kyi V. S. Publ., 164 p.
12. Пузыня Т. А. Оценка биологических активов по справедливой стоимости / Т.А. Пузыня // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2012. – № 6. – С. 38–39.
- Puzynia, T. A. (2012). 'Otsenka biologicheskikh aktivov po spravedlivoi stoimosti', *Ekonomika sel'skokhoziaystvennykh i pererabatyvayushchikh predpriyatiy*, no. 6, pp. 38–39.

Дата надходження рукопису 23.09.2015 р.

Цель статьи заключается в научном обосновании теоретических положений и разработке практических рекомендаций относительно оценки корпоративных прав в бухгалтерском учете.

Методы. В ходе исследования применены общенаучные и специальные методы и приемы познания. Методы причинно-следственной связи и абстрактно-логический использовались с целью совершенствования классификации корпоративных прав для целей бухгалтерского учета. В работе использованы методы анализа, синтеза, группировки, абстрагирования, обобщения, индукции и дедукции.

Результаты. На основании проведенного исследования определено, что для целей бухгалтерского учета имущественные корпоративные права необходимо оценивать по балансовой стоимости или справедливой стоимости. Это служит основой обоснованности и оперативности выбора субъектом хозяйствования механизма налогообложения таких операций.

Научная новизна заключается в обосновании теоретических положений и разработке практических рекомендаций по совершенствованию методики оценки корпоративных прав для целей бухгалтерского учета.

Практическое значение состоит в разработке рекомендаций по совершенствованию методики оценки корпоративных прав для целей бухгалтерского учета.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, оценка, корпоративные права, рыночный курс, финансовые активы, финансовые инвестиции.

Objective. The article is aimed at scientific substantiation of theoretical provisions and development of practical recommendations regarding the corporate eligibility evaluation in accounting.

Methods. The general scientific and special methods of cognition were plied in the research. Method of causation, and abstract logic method were used to ra-

tionalize the classification of corporate laws for accounting. Methods of analysis, synthesis, grouping, abstracting, generalization, induction and deduction were applied as well.

Scientific results. *On the basis of the study it was determined that for accounting purpose property corporate law should be evaluated at balance cost or fair value. This serves as a basis for validity and efficiency of selection by the entity of the taxation of such operations.*

Scientific originality *consists in a substantiation of theoretical provisions and development of practical recommendations on methodology of corporate eligibility evaluation for the whole accounting improvement.*

Practical value *consists in development of recommendations on methodology of corporate eligibility evaluation for the whole accounting improvement.*

Key words: *accounting, evaluation, corporate law, market rate, financial assets, financial investment.*